HOW UKRAINE WAS DRAGGED INTO THE SOVIET UNION

ABSTRACT

The collapse of the Russian Empire at the beginning of the 20th century allowed Lenin's Bolshevik Party, which until then had constantly proclaimed slogans about the right of nations to self-determination, to seize power and begin the process of a new revival of Moscow's hegemony over the nations once enslaved by it. The efforts of the Bolshevik neo-imperialists were directed primarily at the subjugation of the revived Ukrainian state, from where it would be possible to continue to extract all material means and human resources. Since the Ukrainian People's Republic refused to supply its products to the industrial centers of Russia free of charge, the Soviet Russia declared war, which it qualified as the protection of the interests of the working masses. In addition, the Russian Bolsheviks created a puppet UPR in Kharkiv, under the cover of which they carried out their aggression. The so-called worker-peasant government of the Ukrainian SSR became the leading center of the full-scale occupation of Ukrainian lands, and after the suppression of the national liberation movement, it played the role of the final transfer of the forms of Moscow state government to them due to the illegitimate declaration of the USSR.

Key words: Ukrainian state, Russian Bolshevik occupation, proclamation of the USSR.

VOLODYMYR SERHIYCHUK
doctor of historical sciences,
professor,
Kyiv National University
named after Taras Shevchenko,
Head of the Department
of World Ukrainian History

როგორ ჩაითრიეს უკრაინა საბჭოთა კავშირში

ვლადიმირ სერგიეჰჩუკი,
ისტორიულ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი,
ტარას შევჩენკოს სახელობის
კიევის ეროვნული უნივერსიტეტის
მსოფლიო ისტორიის კათედრის გამგე

აბსტრაქტი

მე-20 საუკუნის დასაწყისში რუსეთის იმპერიის დაშლამ, ლენინის ბოლშევიკურ პარტიას, რომელიც მანამდე გამუდმებით აცხადებდა ლოზუნგებს ერების თვითგამორკვევის უფლების შესახებ, საშუალება მისცა ხელში ჩაეგდო ძალაუფლება და ოდესღაც მის მიერ დამონებულ ერებზე დაეწყო მოსკოვის ჰეგემონიის ახალი აღორძინების პროცესი. ბოლშევიკი ნეოიმპერიალისტების ძალისხმევა მიმართული იყო, უპირველეს ყოვლისა, დაემორჩილებინა აღორძინებული უკრაინის სახელმწიფო, საიდანაც შესაძლებელი იქნებოდა ყველა მატერიალური საშუალებისა და ადამიანური რესურსის მოპოვება. მას შემდეგ, რაც უკრაინის სახალხო რესპუბლიკამ უარი თქვა თავისი პროდუქციის უსასყიდლოდ მიწოდებაზე რუსეთის სამრეწველო ცენტრებისთვის, საბჭოთა რუსეთმა გამოაცხადა ომი, რომელიც კვალიფიცირდება, როგორც მშრომელი მასების ინტერესების დაცვა. გარდა ამისა, რუსმა ბოლშევიკებმა ხარკოვში შექმნეს მარიონეტული უკრაინის სახალხო ხესპუბლიკა, რომლის საფარქვეშ ახორციელებდნენ თავიანთ აგრესიას. უკრაინის სსრ-ის ეგრეთ წოდებული მუშა-გლეხური მთავრობა გახდა უკრაინის მიწების სრულმასშტაბიანი ოკუპაციის წამყვანი ცენტრი და ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის ჩახშობის შემდეგ, მათი განმგებლობა მთლიანად გადავიდა მოსკოვის დაქვემდებარებაში სსრკ-ის არალეგიტიმური გამოცხადების გამო.

საკვანძო სიტყვები: უკრაინის სახელმწიფო, რუსეთის ბოლშევიკური ოკუპაცია, სსრკ-ის გამოცხადება.

ЯК УКРАЇНУ ЗАТЯГНУЛИ В РАДЯНСЬКИЙ СОЮЗ

Володимир СЕРГІЙЧУК
доктор історичних наук, професор,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
завідувач кафедри історії світового українства

Намагаючись прихилити до свого руху широкі маси, російські більшовики особливу увагу звертали на вирішення національного питання. Їхній вождь Володимир Ленін у грудні 1914 року змушений був визнати в своїй програмній статті «Про право націй на самовизначення»: «коли ми хочемо зрозуміти значення самовизначення націй, не граючись в юридичні дефініції, не «вигадуючи» абстрактних визначень, а розглядаючи історико-економічні умови національних рухів, то ми неминуче прийдемо до висновку: під самовизначен-

ням націй розуміється державне відокремлення їх від чужонаціональних колективів, розуміється утворення самостійної національної держави» [1; Частина перша. – с. 476].

Але це був тактичний хід для приспання пильності національних окраїн Російської імперії у боротьбі за свої права, бо тоді ж Ленін у статті «Про національну гордість великоросів» розкриває справжні плани своєї партії: «І ми зовсім не прихильники неодмінно маленьких націй; ми безумовно, *при інших рівних умовах,* за централізацію і проти міщанського ідеалу федеративних відносин» [1; Частина перша. – с. 521].

І для російських більшовиків такі «інші рівні умови» виникли восени 1917 року. Захопивши владу в Петрограді, Ленін і його соратники розраховували на те, що під своїм облудним гаслом «про право націй на самовизначення» вони вже можуть диктувати політику централізації для всієї Російської імперії. Зокрема, змогуть безплатно одержувати український хліб. Однак легітимний Уряд проголошеної 20 листопада 1917 року Української Народної Республіки відмовився відпускати продовольство без передоплати, що викликало гнів у Петрограді, а відтак і організацію агресії проти нашої щойно відродженої держави, яка Центральною Радою ще не відділялася від омріяної Російської демократичної республіки.

Проголосивши на російських багнетах так звану радянську УНР у Харкові, Ленін від посланих туди перших класичних «ихтамнетов» Антонова-Овсієнка й Орджонікідзе щодня вимагав насамперед відправлення продовольства на північ, як це повідомлялося в телеграмі від 13 січня 1918 року: «Ради бога, вживайте найбільш енергійних і революційних заходів для відправлення хліба, хліба і хліба!!! Інакше Пітер може сконати. Спеціальні поїзди і загони. Збирання і зсипання. Проводжати поїзди. Повідомляти щодня. Ради бога!» [1; Частина друга. - с. 65].

У ході другої російсько-української війни Ленін ще більше переконався в повній залежності своєї влади від матеріальних ресурсів України, які він може взяти саме через прикриття так званого уряду нібито самостійної УСРР: «Ми повинні не менш як три тисячі робітників залізничників, почасти селян з північної голодної Росії, послати на Україну. Український уряд (підконтрольний Москві. – ***В. С.***) уже провів декрет про точну розверстку тієї кількості хліба, яку можна взяти зараз в розмірі 100 мільйонів пудів» [1; Частина друга. - с. 196].

Ось чому більшовицька Москва змушена йти на видимі поступки у духовній сфері на окупованих теренах з метою прихилення на свою сторону широких мас трудящих. Зокрема, в резолюції ЦК РКП про радянську владу в Україні зазначалося: «Члени РКП на території України повинні на ділі проводити право трудящих мас учитися і розмовляти в усіх радянських установах рідною мовою, всіляко протидіючи спробам штучними засобами відтіснити українську мову на другий план, прагнучи, навпаки, перетворити українську мову в знаряддя комуністичної освіти трудових мас. Негайно ж повинні бути вжиті заходи, щоб в усіх радянських установах була достатня кількість службовців, які володіють українською мовою, і щоб надалі всі службовці вміли розмовляти українською мовою» [1; Частина друга. - с. 263].

Москва докладала всіх зусиль, аби не тільки збройним, а й політичним шляхом упокорити незалежну Українську державу. Так, уже в травні 1919 політбюро РКП за участю Леніна, Камєнєва й Крестинського ухвалюють рішення «провести через ЦИК постановление об объединении а) военного комиссариата и командования, б) ВСНХ, в) Наркомпуть, г) Наркомзем и Наркомтруд.

Утвердить как директиву для ЦК КП У, что наркомы РСФСР становятся союзными наркомами, а наркомы Украины их областными уполномоченными» [2; 1989. - № 12. – с. 163].

Коли ж наступ української армії в серпні 1919 року змусив так званий робітничо-селянський уряд УСРР тікати з Києва до Москви, то там вирішили покласти край окозамилюванню про нібито українську радянську державність. За участю Леніна 21 вересня 1919 року політбюро РКП ухвалює рішення: «3. а) Формальное существование Украинского правительства и ЦК КПУ сохраняется.

б) ЦК РКП утверждает в качестве представителей ЦК КПУ, уполномоченную Украинским ЦК тройку тт. Раковского, Петровского и Иоффе.

в) Весь правительственный апарат УССР ликвидируется. От имени правительства выступает, когда нужно, Раковский, переезжающий в Москву и сохраняющий лиш небольшой секретариат по украинским делам» [2; 1990. - № 2. – с. 163].

Тобто, здійснилася погроза Сталіна, котрий у квітні 1918 року заявляв українським більшовикам, які хотіли створити власну комуністичну партію: «Достаточно поиграли в правительство и республику. Кажется пора кончать…» [7; Ф. 57. – Оп. 2. Спр. 170. – Арк. 5].

Відтак ще до витіснення збройних формувань УНР за Збруч у листопаді 1920 року Москва почала оформляти окупацію українських теренів у своєму правовому полі. Скажімо, 24 квітня 1920 року уповноваженим об'єднаних комісаріатів доручається доносити до відома Раднаркому для проведення в Україні всіх декретів, які їх стосуються [6; Ф. 5. – Оп. 1. – Спр. 320. – Арк. 85]. Через місяць влада УСРР додає з цього приводу: «Усі постанови РСФРР реєструвати в Управлінні справами й оголошувати в пресі» [6; Ф. 5. – Оп. 1. – Спр. 320. – Арк. 78 зв.].

Одним з таких перших прецедентів, до речі, було введення в дію на території України декрету РСФРР від 21 липня 1920 року «Про заборону торгівлі мішками й мішковою тканиною» - доручити Наркомюсту погодити постанову Раднаркому УСРР від 6 квітня 1920 року з вказаним московським документом, після чого подати на підпис голови Раднаркому» [6; Ф. 5. – Оп. 1. – Спр. 320. – Арк. 57]. Поряд з цим на території УСРР вводиться Декрет РСФРР від 15 червня 1920 року «Про порядок складення, розгляду, затвердження й витрат Української Соціалістичної Радянської Республіки» [6; Ф. 5. – Оп. 1. – Спр. 320. – Арк. 47].

Протокол засідання Ради народних комісарів УСРР від 28 грудня 1920 року засвідчує, що Москва вже порадила українським більшовикам взяти на озброєння чимало її рішень, аби міцно прив'язати до Росії народногосподарський комплекс України. Так, того дня було введено в дію на теренах УСРР постанови московської влади про спеціалістів транспорту і робітників з дерев'яного суднобудування; про заборону виїзду буржуазії з меж УСРР; про поділ території УСРР на округи з метою успішної боротьби проти бандитизму; про вжиття заходів для відновлення виробництва на заводах електричної промисловості Петрограда, Москви і Харкова; про мобілізацію осіб, які працюють в авіапромисловості, а також в установах і частинах повітряного флоту; про фінансування кооперації тощо.

Того ж дня підписується офіційний договір про союз РСФРР з УСРР. Фактично він нічого не змінював у відносинах між ними – це робилося винятково для легітимізації останньої на міжнародній арені. Адже добиваючись остаточного укладення вже завізованого в жовтні 1920 року договору з поляками, Москва хотіла цим актом ліквідувати союзний Варшавський договір між Річчю Посполитою і УНР. Це означало відмову Варшави від визнання УНР й водночас входження в міждержавні відносини з УСРР як союзної держави РСФРР. Саме цим можна пояснювати підписання Ризького договору аж 18 березня 1921 року – до цього часу Москва мала оформити видимість української радянської держави включно з ратифікацією договірного тексту від 28 грудня 1920 року.

Відбулося це 5 березня 1921 року на V Всеукраїнському з'їзді Рад робітничих, селянських і солдатських депутатів, який проголосував за договір, що мав таку преамбулу: «Уряд Російської Соціалістичної Федеративної Радянської Республіки, з одного боку, і Уряд Української Соціалістичної Радянської Республіки, з другого боку, виходячи з оголошення Великою Пролетарською Революцією права народів на самовизначення, визнаючи суверенність кожної договірної сторони і усвідомлюючи необхідність об'єднання своїх сил з метою оборони, а також в інтересах їх господарського будівництва, вирішили укласти цей союзний робітничо-селянський договір, для чого призначили своїми уповноваженими:

Радянський Російський Уряд – Голову Ради народних Комісарів Володимира Ілліча Ульянова-Леніна та Народного комісара закордонних справ Георгія Васильовича Чичеріна, а радянський Український уряд – Голову Ради Народних Комісарів Християна Георгійовича Раковського. Вищезазначені уповноважені, перевіривши надані їм повноваження і знайшовши їх цілком достатніми, прийшли до такої угоди:

РСФРР і УСРР вступають між собою в військовий та господарський союз. Обидві держави вважають необхідним оголосити, що всі загальні зобов'язання , які вони в майбутньому будуть брати, можуть обумовлюватися лише спільністю інтересів робітників і селян республік, що уклали цей союзний договір, і що з самого факту старої належності УСРР до колишньої Російської імперії для УСРР не випливає ніяких зобов'язань до кого б то не було» [5, с. 227].

А далі зазначалося, що «для кращого здійснення зазначеної мети обидва Уряди оголошують об'єднаними такі комісаріати: 1) Військових та морських справ, 2) Вищу раду Народного Господарства, 3) Зовнішньої торгівлі, 4) Фінансів, 5) Праці, 6) Шляхів, та 7) Пошт і

телеграфів». Водночас «об'єднані народні комісаріати входять до складу Раднаркому РСФРР і мають у Раді Народних Комісарів УСРР своїх уповноважених, які затверджуються і контролюються Українським ЦВК та з'їздом Рад. Порядок і форма внутрішнього управління об'єднаних комісаріатів встановлюється особливими угодами між обома урядами. Керівництво і контроль об'єднаних комісаріатів здійснюється через всеросійські з'їзди Рад робітничих, селянських та червоноармійських депутатів, а також В Ц В К, до яких УСРР надсилає своїх представників на підставі постанови Всеросійського з'їзду Рад» [5, с. 227].

Одним із заходів Москви до ліквідації бутафорної української радянської державності був проект комісії Всеросійського виконавчого комітету з районування, який передбачав створення на українських етнічних землях двох адміністративно-територіальних утворень: Південно-Західної області з центром у Києві, до якої мав відійти і Крим, і Південної Гірничо-промислової, до якої було віднесено й Азово-Чорноморський регіон. Це до певної міри нагадувало традицію царського самодержавства, яке через губерніальний поділ розшматовало єдине українське етнічне тіло. Тож 3 лютого 1922 року повноважний представник УСРР в Москві Полоз повідомляв комісію ВЦВК з районування, що розроблений нею проект не може бути прийнятий українськими органами, оскільки він «недоцільний ні з економічної, ні з політичної точки зору» [6; Ф. 5. – Оп. 1. – Спр. 319. – Арк. 58 - 59 зв.].

У цьому документі зазначалося, що «неприемлем сам план разделения Украины на 2 большие области, захватывающие не только Украину, но и весь Крым, значительную часть Донской губернии и часть Северного Кавказа. Такое деление слишком примитивно и с одной стороны стирает границы УССР, превращая ее в обычные 2 области Европейской России, с другой не учитывает особенностей Черноморско-Азовского побережья, совершенно отличную от всей прочей территории Украины и могущее образовать одну или даже две самостоятельные области» [6; Ф. 5. – Оп. 1. – Спр. 319. – Арк. 62]. Відтак українські більшовики вимагали: «Районирование произвести в пределах нынешней территории Украины как единого хозяйственного и государственного организма, допуская только исправления, но не уничтожения границ ее с РСФСР» [6; Ф. 5. – Оп. 1. – Спр. 319. – Арк. 62 зв.].

А це, хоч і не давало можливості створити справді соборне об'єднання всіх українських земель, водночас ставало на перешкоді відродити унітарну державу, якою була царська Росія, підштовхувало до створення обіцяного федеративного об'єднання національних окраїн з Великоросією. Тим паче, що вже був прецедент визнання самостійних національних держав на теренах колишньої Росії. А та ж УСРР навіть мала формальне визнання від деяких європейських країн, а згодом з нею уклала угоду й Туреччина.

Саме з міркувань збереження за УСРР хоча б формальних ознак державності, що вкрай важливо було для закордонного вжитку, ЦК КП (б) У 1 березня 1921 року вніс пропозицію про необхідність вироблення союзної конституції. Відповідь одержали на X з'їзді РКП, який після доповіді Сталіна ухвалив: «Жодна радянська республіка, що існує окремо, не може вважати себе убезпеченою перед економічним виснаженням і воєнним знищенням з боку світового капіталізму...Тому відрубне існування окремих радянських республік є нестійке і неміцне перед загрозою їхнього існування з боку капіталістичних держав... Звільнені від «своєї» і «чужої» буржуазії національні радянські республіки можуть затримати своє існування і перемогти об'єднані сили імперіалізму тільки об'єднанням в тісний державний союз, або зовсім не переможуть...» [4, с. 442].

Обговоривши це рішення Москви, Перша всеукраїнська нарада КП (б) на початку травня 1921 року в Харкові ухвалила такий висновок: «Питання про форми державних взаємовідносин між РСФРР і УСРР в обстановці перемоги пролетарської революції як в Росії, так і на Україні, втратило свою попередньо властиву буржуазно-державним відносинам гостроту. Там, де немає між державами інших кордонів, крім етнографічних, де немає мит, ні економічної конкуренції, там питання про державні відносини розв'язуються залежно від конкретної обстановки, в якій розвивається спільна боротьба революційних народів за торжество комуністичної революції... Для комуністичної партії питання про відношення УСРР до РСФРР ніколи не було питанням принципу, а питанням виключно революційної доцільності, і той, хто спробував би в середині нашої партії питання про державні взаємовідносини (самостійність або єдинонеділимство) вилити у формі принципових незгод, фактично став би у партії провідником ідей або великоруського або українського шовінізму. Але, оскільки державні відносини між двома братніми республіками перебувають лише в процесі оформлення і не вилилися поки що в певні сталі форми, наша партія повинна зробити кроки до найшвидшого вироблення конституційних основ, що регулюють взаємовідносини між РСФРР і УСРР» [4, с. 442].

Тимчасом в компетенцію Москви фактично перейшло вирішення всіх питань господарського життя нібито ще самостійної УСРР. Скажімо, декрет РСФРР від грудня 1921 року про єдиний бюджет передбачав однакові податки й акцизи для всіх республік, ліквідацію митних кордонів і вільний обіг товарів. Великі підприємства південного сходу УСРР було об'єднано в трести, які підпорядковувалися Москві. Фактично весь Донбас перейшов у віддання більшовицької Росії, як і трест «Дніпроліс» у межах УСРР. А 10 лютого 1922 року Рада праці й оборони РСФРР ухвалила порядок ведення заготівель на території України. І йшлося тепер не тільки про те, що до Росії вивозили всі матеріальні цінності на основі ухвал її уряду, а й там вирішували відправлення

їх за кордон: 22 квітня 1922 року Постпредство УСРР в Москві одержало для відома договір, «укладений між Російським Радянським Урядом й Італійською групою» з Мілана на закупівлю в Донецькому басейні вугілля в кількості 200.000 тонн» [4, с. 443].

Тимчасом продовжувалося викачування збіжжя з УСРР. Так, 18 січня 1922 року РПО РСФРР затвердила норми вивезення хліба з України: 16 мільйонів пудів мали вивезти з Подільської (10 мільйонів пудів), Волинської (2), Чернігівської (2). Для цієї мети виділялося на січень щоденно 120 вагонів для Подільської губернії, 35 для Волинської і 10 – для Чернігівської. З інших 3-х українських губерній мали вивезти ще по 2 мільйони пудів додатково за окремими договорами з Укрмутом [6; Ф. 3. – Оп.1. - Спр. 38. – Арк. 17].

Невдовзі Москва здійснює військово-адміністративну реформу в УСРР - 21 квітня 1922 року РПО РСФРР ухвалила: «Упразднить Киевский и Харьковский военные округа и одновременно образовать на их территории Юго-Западный военный округ, подчинив ему все войска, военные управления, учреждения и заведения упраздняемых военных кругов». [6; Ф. 3. – Оп.1- Спр. 39. – Арк. 228].

А 15 травня 1922 року в Постійному представництві УСРР у Москві відбулася нарада членів політбюро ЦК КП (б) У і наркомів УСРР щодо роботи комісії з розробки взаємовідносин між господарськими органами УСРР і РСФРР [6; Ф. 3. – Оп. 1. – Спр. 59. – Арк. 49].

Через три місяці, 10 серпня, ще раз заслуховує питання «Про взаємовідносини між РСФРР і Україною», де доповідачами виступають Раковський і Мануїльський [3; Т. І. 1919 – 1929. – с. 184].

Однак українських більшовиків змушують визнати: «Закордонна політика України не має і не може мати інших інтересів, як спільні з Росією, яка також є пролетарською державою, як Україна». Відтак тільки до певного часу Москві необхідно було рахуватися з так званою українською державністю, тим паче, що на Південному Кавказі мали міжнародне визнання три державні новотвори – Азербайджан, Вірменія й Грузія. Тому політбюро ЦК РКП (б) 9 березня 1922 року, до речі, ухвалює про призначення поїздок Льва Троцького на Кавказ і в Україну, щоб надати цій інспекційній комісії «компетентний і авторитетний характер» (Политбюро ЦК РКП (б) – ВКП (б). Повестки дня заседаний 1919 – 1952. Каталог. - М., 2000. – Т. І. 1919 – 1929. – с. 164].

Леніна тоді турбувало те, що Сталін поспішав зі «вступом» до РСФРР національних окраїн, відтак більшовицький вождь зумів переконати останнього змінити назване його формулювання на «формальне об'єднання разом з РСФРР в союз радянських республік Європи і Азії» (В. І. Ленін про Україну. - К., 1977. – Частина друга. - с. 450). Це було важливо, за словами Леніна, «щоб ми не давали «поживи «незалежникам», не знищували їх *незалежності*, а створювали ще *новий поверх*, федерацію рівноправних республік» [1; Частина друга. - с. 450].

Ще нібито самостійна УСРР продовжує зазнавати утисків навіть в господарських питаннях. Так, 20 грудня 1922 року в Постпредстві УСРР в Москві відбулося екстрене засідання Ради Народних Комісарів УСРР під головуванням Фрунзе, яке заслухало повідомлення про проходження в московських інстанціях українських кошторисів. «Було встановлено, що Бюджетна секція, замість встановлення загально федерального проценту України в бюджеті, зайнялася розглядом постатейно кожного окремого кошторису, надавши таким чином кошторисам, затвердженим вищими законодавчими органами УСРР, характер попереднього кошторисного матеріалу» » [4, с. 444].

І це в той час, коли Москва на весь світ голосить про створення добровільного союзу братських республік. Сам документ, ухвалений 30 грудня 1922 року в Москві, мав такий текст: «З'їзд Рад Союзу Радянських Соціалістичних Радянських Республік, розглянувши проект декларації про утворення Союзу РСР і укладений повноважними делегаціями, обраними З'їздами Рад РСФРР, УСРР, ЗСФРР і БСРР, союзний договір, постановляє:

1. Декларацію і союзний договір в основному затвердити.
2. Зважаючи на надзвичайну вагу прийнятої де-

кларації і укладеного договору і бажаність вислухати остаточні думки всіх республік, що входять до Союзу, про текст цього договору, передати декларацію і договір на додатковий розгляд ЦВКів союзних республік, з тим, щоб відзиви союзних республік були подані до ЦВК Союзу РСР на найближчу його чергову сесію.

3. Доручити на ближчій черговій сесії ЦВК Союзу РСР розглянути одержані відзиви, затвердити текст декларації та союзного договору і негайно надати йому чинність.

4. Доручити ЦВК Союзу РСР підготувати до II З'їзду Рад Союзу остаточний текст декларації і союзного договору і подати його на остаточне затвердження другого з'їзду» [цит. за: 4, с. 444].

Отже, виходячи з цього документа, тільки після остаточного затвердження тексту Декларації на II Всесоюзному з'їзді рад та його ратифікації всіма суб'єктами союзного договору можна було б говорити про створення СРСР, що і відповідало б нормам міжнародного права.

Насправді ж Москва вдалася до його грубого порушення, бо змусила з'їзди рад 4 республік ратифіковувати ухвалений 6 липня 1923 року II сесією ЦВК Союзу РСР 1-го скликання лише проект для затвердження II Всесоюзним з'їздом рад, як і ухвалений цією сесією ЦВК Союзу РСР текст Основного Закону (Конституції) Союзу РСР, який таки пропонувалося «внести на остаточне затвердження II З'їзду Рад Союзу РСР» » [4, с. 445].

Щоправда, на VIII-му Всеукраїнському з'їзді Рад робітничих, селянських та червоноармійських депутатів, на якому вирішувалася справа ратифікації союзного договору, про це не говорили. Однак наголошувалося, що «в справі фактичногої нашої зовнішньої торгівлі - може й не волею конституції, а волею самого життя та інтересів економики – ми повинні були призводити до того, аби кожна держава мала свій держторг, що вів би торговлю безпосередньо з закордонними державами. З другого боку, щодо промисловости – наша рада Народнього господарства не керує всіма галуззями нашої промисловости.

… Може ще й чорнило не висохло на тому папері, що ми Конституцію написали, а життя вже поробило до тієї Конституції свої певні корективи тих форм, в які ми намагалися вкласти організаційні взаємини поміж всіма радянськими республіками. Кавказькі республіки об'єднані в федерацію, мають свій бюджет і свою емісію, що й до цього часу Союз не встиг перевести там загальну Конституцію» (цит. за: 4, с. 445].

Про введення останньої в життя було ухвалено рішення II сесії ЦВК СРСР 6 липня 1923 року, хоч її остаточний текст мав би бути затверджений не цим підконтрольним органом, а саме і винятково черговим Всесоюзним з'їздом рад як найвищим інститутом влади, а тим паче не президії ЦВК, як було вирішено на вже згаданій II сесії. Так воно нібито й сталося аж 31 січня 1924 року, але ж до цієї дати неконституційно діяла затверджена II сесією ЦВК СРСР Конституція.

Про необхідність мати бюджетні права наголошувалося особливо: «Ми з вами, яко українська республіка, позбавлені всіх бюджетних прав, ми не маємо права затверджувати свої прибутки й видатки, себто не маємо основи існування будь-якого бюджету, без чого не може існувати не лише держава, але будь-яке маленьке господарство. І нас було позбавлено цього права. І цей факт показує якраз те, що ми ніяких прав у цьому відношенні не маємо».

Але давній соратник Леніна Микола Скрипник у заключному слові досить своєрідно пояснив ситуацію, в яку втрапила УСРР з підписанням союзного договору: «Коли ми будемо брати участь у Всесоюзному з'їзді рад, там ми будемо виявляти не спеціяльні інтереси робітників, а інтереси робітників та селян всього Союзу, тому що ці інтереси однакові, будто інтереси робітників Киргизії, України, чи инш. країни; всі тут однакові і наші представники на З'їзді Рад Союзу і Союзної ради Центр. Викон. Комітету виявляють там і захищають загальні інтереси, спеціяльні ж інтереси, зокрема наші, ми вирішаєм на З'їздах господаря землі української, З'їздах рад України» [цит. за: 4, с. 445]. .

Тож «господар землі української» - VIII-й Всеукраїнський з'їзд Рад робітничих, селянських та червоноармійських депутатів, який 17 – 20 січня 1924 року відбувається в Харкові – за два тижні до відкриття II Всесоюзного з'їзду Рад – голосує: «Ухвалений I з'їздом Рад договір про заснування Союзу Радянських Соціалістичних Республік і затверджену другою сесією Ц В К Союзу РСР Конституцію Союзу Радянських Соціалістичних Республік ратифікувати, доручивши підписати цю ратифікацію Президії Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету» [4, с. 445].

Таким чином, УСРР, як і РСФРР, БСРР і ЗСФРР ратифіковують документ, якого ще в природі не існує, бо він затверджується в остаточній редакції тільки 31 січня 1924 року на II Всесоюзному з'їзді Рад, яка є обов'язковою для всіх органів радянської влади на Україні».

Ось таким чином УСРР опиняється в складі СРСР – всупереч міжнародному праву.

ЛІТЕРАТУРА І ДЖЕРЕЛА

1. В. І. Ленін про Україну. Київ: Політвидав України, 1977;

2. Известия ЦК КПСС;

3. Политбюро ЦК РКП (б) – ВКП (б). Повестки дня заседаний 1919 – 1952. Каталог. - М., 2000;

4. Сергійчук В. Нариси з історії України. – Київ: Ліра, 2021;

5. Українська РСР на міжнародній арені. – Київ: Наукова думка, 1966;

6. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України;

7. Центральний державний архів громадських об'єднань України.